

27 MARTIE 1918, UNIREA BASARABIEI CU ȚARA, PRIMA VERIGĂ ÎN ÎNFĂPTUIREA ROMÂNIEI MARI

Jipa ROTARU*

Rezumat. Există în istoria popoarelor, evenimente de mare semnificație și valoare națională. Un asemenea eveniment a fost cel de la 27 martie 1918, când în condiții deosebit de vitrege, sub ocupație străină, Sfatul Țării (organul legislativ al Basarabiei ales de popor) a hotărât unirea provinciei românești dintre Prut și Nistru cu Patria mamă, România.

Actul unirii Basarabiei cu țara era socotit de către marele istoric Gheorghe Buzatu, unul dintre momentele astrale ale devenirii românești, alături de 24 ianuarie 1859, 9 mai 1877 și 1 Decembrie 1918. Semnificația deosebită a acestui eveniment a constat în faptul că, prin hotărârea de unire a poporului basarabean, liber exprimată în martie 1918, se deschidea seria celor trei momente fundamentale, adunările plebiscitare de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, prin care poporul român își făcea unitatea națională deplină.

Mișcarea revoluționar-națională din Basarabia anilor 1917-1918, care a culminat cu readucerea la trupul țării a ținutului românesc dintre Prut și Nistru, samavolnic încorporat la Imperiul Țarist în urmă cu mai bine de 100 de ani, s-a desfășurat pe timpul primului război mondial, în strânsă relație cu revoluția rusă izbucnită în primăvara anului 1917, dar și cu amplele ridicări la luptă pentru autodeterminare a popoarelor asuprite din cele trei imperii: țarist, austro-ungar și otoman.

Obiectivele, etapele, instituțiile angajate, personalitățile conducătoare, înfăptuirile, dar și eșecurile din cei aproape doi ani care s-au încheiat prin unirea Basarabiei, reprezintă principala preocupare a cercetării noastre.

Dezvoltarea mișcării naționale din Basarabia, de la o etapă romantică care ține de la declanșarea revoluției ruse (27 februarie 1917) până la convocarea primului Congres al Comitetului Central Ostășesc al Basarabiei (iunie 1917), la o fază de realism revoluționar, deschisă de Congresul Ostășesc care pune în fața societății românești basarabene sarcina constituirii Sfatului Țării și a armatei naționale (20 octombrie 1917), când se trece la coagularea tuturor eforturilor în scopul înfăptuirii autonomiei, independenței și apoi a unirii Basarabiei cu țara (27 martie 1918).

Obiectivele activității Sfatului Țării au fost transpuse în activitatea tuturor formațiunilor și instituțiilor profesionale la început, politice mai apoi, predominante fiind: introducerea limbii române și a grafiei latine, concomitent cu o reformare din temelii a învățământului, vieții culturale și spirituale și românizarea instituțiilor școlare, culturale și bisericești, pentru ca apoi să se poată trece la măsurile adecvate pentru apărarea autonomiei proclamate la 2 decembrie 1917 și înfăptuirea unirii cu țara. Tangențial, studiul abordează și aspectele mai importante ale ecoului internațional al unirii Basarabiei cu țara și efectele acestui fundamental segment de istorie națională, care din păcate nu s-a menținut decât aproximativ 20 de ani.

* C-dor (rtr.) prof.univ.dr.

Cuvinte-cheie: Basarabia; Republica Moldova; Chișinău; autonomie; independență; unire; mișcare națională; soviet; comitet; guvern; Sfatul Țării; directorat; federație; Imperiu Țarist; Rusia; soldați; lucrători; țărani; studenți; cooperatori; școli; administrație; instituții; cultură; limba română; limba moldovenească; libertate; autonomie; independență; unire; România.

Unirea Moldovei dintre Prut și Nistru cu țara și cu neamul din care făcea parte, în urmă cu 100 de ani, reprezintă un fapt istoric de cea mai mare însemnătate și valoare pentru poporul român. Aceasta cu atât mai mult cu cât regimul totalitar comunist instaurat în Moldova dintre cele două ape, a interzis categoric o tratare obiectivă a problemei, permițând existența doar a unei singure interpretări, în cele mai multe cazuri antiștiințifice, trunchiate, tendențioase. ”Robia și sărăcia comunistă” exercitată nu numai asupra Basarabiei ci asupra tuturor popoarelor U.R.S.S. – scria în recent publicata *O istorie a Basarabiei* eminentul istoric Anatol Petrencu¹ – a constituit cea mai tristă amintire cu urme greu de șters în firea și sufletul oamenilor”².

Anii primului război mondial mai ales, la care, din 1916 România fost parte, participând, așa cum se știe de la 15 august alături de puterile progresiste ale Antantei, au înscris în istoria Basarabiei, crearea Sfatului Țării, proclamarea Republicii Democratice Moldovenești, ruperea de Imperiul Țarist și unirea cu România³. Moment astral în istoria României, 27 martie 1918 ziua în care Basarabia se unea cu patria mama deschidea seria celor trei mari evenimente fundamentale, care petrecute toate în anul de glorie al României 1918, au asigurat înfăptuirea procesului revoluționar de desăvârșire a statului național unitar la 1 decembrie 1918, când și Transilvania s-a unit cu Regatul României.

27 martie 1918 deschidea astfel, pe fondul general al aprofundării luptei popoarelor subjugate din imperiul țarist și cel austro-ungar pentru autodeterminare, principii cuprinse între cele 14 puncte wilsoniene cu privire la viitorul Europei, o adevărată mișcare revoluționar-națională cu un caracter romantic în prima ei fază, de un profund realism în faza hotărâtoare a înfăptuirii practice a unirii Basarabiei. Basarabia fiind provincie a imperiului țarist, rupta samavolnic din trupul Moldovei lui Stefan cel Mare și Sfânt încă din 1812, mișcarea revoluționară de dincolo de Prut, a avut, cel puțin în faza inițială, drept suport ampla revoluție, la început burghezo-democratică, apoi bolșevică rusească. Spre deosebire însă de revoluția rusă, mișcarea din Basarabia din anii 1917-1918 a fost una cu adevărat națională, de eliberare de sub jugul imperiului țarist „pentru

¹ Profesor universitar dr. habitat în științe istorice, membru de onoare al Academiei Oamenilor de Știință din România.

² Anatol Petrencu, redactor științific, *O istorie a Basarabiei*, Editura Serebria, Chișinău, 2015, p. 6.

³ Jipa Rotaru, îngrijitor de ediție, *Oameni și locuri între Prut și Nistru*, în *Căpitan Gh. V. Andronachi, Albumul Basarabiei în jurul Marelui Eveniment al Unirii*, Editura Asociației Române pentru educație democratică, București, 2000, p. XXXVII.

drepturile naționale și reunirea provinciei românești dintre Prut și Nistru cu Patria-Mamă, România”.⁴

În mișcarea națională a Basarabiei s-au conturat două curente. Primul curent era reprezentat de o grupare moderată, alcătuită din boieri conservatori, preoți și unii intelectuali care-l aveau în frunte pe Pavel Dicescu, doctor în filosofie și care se pronunțau împotriva unei mișcări radicale revoluționare, fiind adepții rezolvării problemelor și revendicărilor naționale ale românilor pe calea școlii și a culturii naționale. Cea de-a doua grupare o formau radicalii, o forță puternică, tânără, care urmărea înfăptuirea unor reforme mai profunde în folosul românilor basarabeni. În această grupare intrau cu precădere tineri intelectuali și studenți, preoți, învățători. În fruntea acestora se aflau Manolache și Antonina Gavriliță, Natalia Hartia, Ion Pelivan, Pantelimon Halipa, Ion Inculeț, poetul național Alexei Mateevici, Vasile Hartia, Ion Laza, Gheorghe Druță, Petre Bragă ș.a.⁵ Mult mai energic și mai activ decât primul, acest al doilea grup s-a implicat mai profund în acțiunea de sprijinire a revendicărilor basarabenilor, independența și unirea cu țara, constituind obiectivele lor majore, în care scop au inițiat și susținut, încă din perioada prerevoluționară o intensă și energică activitate de propagandă națională pe plan politic și îndeosebi cultural⁶.

Declanșarea revoluției ruse în iarna anului 1917 a marcat profund lupta pentru eliberarea națională a românilor basarabeni. ”Pe măsură ce evenimentele se succedau cu repeziciune prefigurând amploarea deosebită a urmărilor revoluției ruse – arăta St. Ciobanu – mișcarea națională din Basarabia ni se prezenta ca o **frământare adâncă a întregului popor, ca o suflare formidabilă a maselor mari, ca o acțiune** colectivă a poporului”⁷.

Mișcarea de eliberare națională a românilor basarabeni s-a accentuat îndeosebi în anii 1917-1918, luând un avânt puternic după Revoluția democratică din februarie 1917 de la Petrograd și căderea țarismului. Concret, după prăbușirea autocrației ruse au loc primele manifestări ale maselor populare dintre Prut și Nistru și încep să apară primele organizații civile și militare în Basarabia, care s-au situat în fruntea acțiunilor populare.⁸

Sfârșitul lunii februarie și începutul lui martie 1917, când la Petrograd se dădeau ultimele lupte pentru dărâmarea țarismului (revoluția burghezo-democratică) și înlocuirea vechiului regim cu unul nou, guvernul provizoriu (prințul

⁴ Dr. Mihai Tașcă, *100 de ani de la Unirea Basarabiei cu România, în Basarabia – pământ românesc*, Antologie, vol. I, Editura Serebria, Chișinău, 2017, p. 11-37. A se vedea și Ștefan Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studii și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918*, București, 1929 sau Constantin Aldea, *Pagini dintr-o istorie zbuciumată; Basarabia până în anul 1920*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1993 ș.a.

⁵ Constantin Aldea, *Op.cit.*, p. 90-93.

⁶ *Ibidem*, p. 93.

⁷ Șt. Ciobanu, *Unirea Basarabiei; Studii și documente*, București, 1929, p. XXXIII.

⁸ *Basarabia - pământ românesc. Antologie*, vol. I, Editura Serebria, Chișinău, 2017, p. 12.

Livov – liberal), la 2 martie, la Chișinău și în întreaga Basarabie era liniște deplină, menținută de guvernatorul Voronovici prin armată curți, marțiale și stare de asediu.⁹

La 5 martie abia, sosește o telegramă oficială de la Petrograd (de la noul guvern provizoriu) prin care se anunța că *Basarabia nu mai este sub Imperiu și că de acum înainte se poate bucura de libertate (svoboda) și, toți cetățenii ei erau chemați să susțină noul guvern.*¹⁰

Cum la Chișinău tot ce venea de la Petrograd era ordin, au răspuns ca la comandă, în primul rând toți, funcționarii (în majoritatea lor de alte etnii decât cea română). Ei s-au adunat după departamente, încă în uniforme țariste și au ales comitete profesionale cuprinzându-i pe cei de la poștă, de la zemstve, de la școli (profesorii) avocații, inginerii hotarnici, medicii, funcționarii administrativi și cei de la finanțe etc. Au trimis telegrame de închinare noului regim și blamare a celui vechi „reacționar și înjositor”. Masele mari orășenești și rurale au rămas în așteptare.

La 13 martie, ca și la Petrograd și Odessa, se constituie și la Chișinău și în alte orașe basarabene soviete ale lucrătorilor și soldaților din elemente străine de Chișinău și de Basarabia (președinte Galițki, secretar Izbeștski, dovedit mai târziu ca spion rus, membri Crâlov, Crupovici, Vaisman, Fihman ș.a.). La 22 martie se constituie aparte **Sovietul deputaților**, muncitorilor și soldaților din Chișinău.¹¹

După modelul Petrogradului și Odesei, adunările publice se înmulțesc, se votează rezoluții pentru ”guvern (cel de la Petrograd, bineînțeles) și revoluție”. Din lipsă de studenți se constituie o ”alianță a elevilor de liceu din Chișinău. Ca ciupercile după ploaie apar **sindicate** de toate felurile: al brutarilor, cotingarilor, cofetarilor, bucătarilor, chelnerilor, portarilor, vizitiilor, feciorilor de casă, servitoarelor și servitorilor, cu comitete, președinții, adunări, discursuri și rezoluții: ”Jos cu țarul Rasputin”, ”revoluție fără sânge”, ”pentru guvernul libertății” ș.a. Toate aceste manifestații erau chemate să reprezinte chipurile mișcarea proletariatului conștient care în Basarabia lipsea cu desăvârșire.

Din ordinul guvernului provizoriu de la Petrograd:

- În toate provinciile rusești (și în Basarabia), vechii administratori erau înlocuiți cu președinții zemstvelor, numindu-i **comisari** ai guvernului – în general marii proprietari. La primării, în locul și pe lângă consiliile comunale, s-au format **comitete executive** alcătuite din reprezentanți ai noilor organizații sociale și politice, inclusiv soldați în unele locuri.

- Poliția urbană și rurală se înlocuiește cu un nou organism nou, improvizat – **milițiile**, formate din oameni absolut nepregătiți.

- Se eliberează deținuții din închisori, ducând la amnistie generală. Se publică vestitul **Ordin nr. 1** prin care soldaților să li se zică ”dumneavoastră” și

⁹ Petre Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru. 1821-1918*, Ediția Știința Chișinău, Chișinău, 1992, p. 236.

¹⁰ Jipa Rotaru, îngrijitor de ediție, *Albumul Basarabiei... op.cit.*, p. XXXII-XXXIII.

¹¹ Petre Cazacu, *op.cit.*, p. 236-237.

nu ”grad inferior”, să fie liberi de a fuma, de a saluta sau nu și de a face parte din cluburi și partide politice.

- Se desființează pedeapsa cu moartea, curțile marțiale și decorațiile, în afară de ”Crucea militară Sfântul Gheorghe”.

- În justiție, personalul a rămas același, în afară de **zemsky-nacealnic** (judecător – subprefect) care a fost înlocuit prin judecători aleși, fără a li se cere titluri juridice.

- Nu s-au schimbat nici legile vechiului regim însă, încet, încet, ele nu mai sunt respectate, instalându-se anarhia.

În schimb, guvernul provizoriu de la Petrograd dezvoltă o puternică propagandă pentru ”*adâncirea revoluției*”. Noile partide, grupuri și organizații de la centru își trimit reprezentanți în toate orașele, satele și pe toate fronturile, deci și în satele și orașele din Basarabia, precum și printre moldovenii mobilizați în diferite târguri și pe diferite fronturi.¹²

Probleme precum: libertățile, războiul, armata, revoluția, disciplina, chestiunile agrară și cele economice, sunt dezbătute peste tot de competenți și incompetenți, de interesați și dezinteresați, de dogmatici și sceptici, de entuziaști și blazați, de proști și deștepți, de toată lumea, doar este deplină egalitate, fraternitate și libertate de exprimare. În fostul imperiu apar și se adâncesc mișcările naționale: polonezii și ucrainenii își manifestă împotrivirea față de ruși, exemplul lor fiind urmat de basarabeni.

Pe toate fronturile, ca și în târguri, între soldați se produce disocierea și clasarea grupurilor pe naționalități. Peste tot apar conducători naționali, grupurile nerusești se susțin reciproc împotriva formei de stat unitar rus. Toate mișcările naționale sunt rezervate la început, fără declarații solemne de separatism.

Cât privește provincia românească de la est de Prut, din punct de vedere propagandistic, guvernul de la Petrograd a rezervat Basarabiei o situație cu totul specială, față de celelalte provincii ale fostului Imperiu Țarist. Cu faima de provincie, cu multe elemente antisemite și cu tendințe separatiste, contra-revoluționare, Basarabia era suspectată de a deveni ”Vandeea” revoluției rusești. De aceea, aici s-au luat măsuri speciale și anume trimiterea de propagandiști ai revoluției. Socialiștii populari (Smidt și Cristi) trimit agitatori la sate; la fel sovietul lucrătorilor, soldaților și țăranilor de la Odessa.

Kerensky, șeful efectiv al guvernului provizoriu, de la Petrograd, la 19 mai, trimite la Chișinău pe primul senator al revoluției, omul său de încredere, Socolov. Acesta și însoțitorul său la Chișinău, Vengherov, au asistat la **primul Congres al țăranilor** din Basarabia, unde s-au convins de existența în provincia românească a antagonismului dintre ruși și basarabeni și de dorința de autonomie a moldovenilor. În acest spirit, ei au raportat guvernului de la Petrograd că este nevoie a se trimite în Basarabia cât mai mulți propagandiști ai revoluției. Așa

¹² Constantin Aldea, *op.cit.*, p. 98-99.

ajunge, în primăvara anului 1917, la Chișinău, însăși Breșko-Breșkovskaia (bunica revoluției rusești), căreia Erhan îi raporta cu ocazia sosirii ei la Chișinău că cei 40 de propagandiști trimiși erau arestați pe la sate de către localnici.

Ion Inuceț, în 1929, în revista "Generația Unirii" publică "O revoluție trăită", în care vorbește de pregătirea încă din martie a unui grup de 80 de agitatori, majoritatea soldați, timp de 2 luni, câte 8 pentru fiecare județ, care să fie trimiși în Basarabia pentru a propovădui ideile revoluției, inclusiv unitatea cu statul rus. Guvernul provizoriu (Livov) a aprobat selectarea dintre soldații moldoveni, pregătirea și finanțarea acțiunii și trimiterea a 40 de persoane la Chișinău, începând cu 1 iunie 1917.

Propagandiștii au invadat Basarabia, aducând cu ei un întreg arsenal de manifeste, apeluri și broșuri care exprimau sarcinile revoluției ruse. Sub conducerea lui A. Smidt și V. Cristi, la Chișinău s-a înființat o secție specială, care avea sarcina de a traduce și răspândi broșurile politice pentru "*adâncirea revoluției rusești printre moldoveni*".

Conducătorul grupului de propagandiști aduși în Basarabia a fost Pantelimon Erhan, cel care va deveni președinte al Sovietului gubernial al deputaților țărani. În paralel, La Chișinău, sub imboldul dreptului la autodeterminare națională propagat de revoluția rusă, se dezvoltă mișcarea națională.

La 3 aprilie se constituie **Partidul Național Moldovenesc**¹³. Primul președinte a fost P. Gore, vicepreședinte – V. Herța; secretar general – Pantelimon Halippa; președinte de onoare - V. Stroescu. S-a constituit un nucleu din români basarabeni – proprietari, intelectuali, profesori și studenți, la care au aderat ulterior militari din diferite centre ale Rusiei și României, ca Odessa, Iași, Roman, Ecaterinoslav, Kiev, Novo-Gheorghiev, Sevastopol etc.

La 9 aprilie 1917, Partidul Național Moldovenesc își publică programul, care printre altele cuprindea: autonomie administrativă, judecătorească, bisericească și socială a Basarabiei în cadrul Federației Ruse; Dieta provincială (Sfatul Țării); trimiterea unor delegați (reprezentați) la Centru și a unui reprezentant pe lângă "stăpânirea de sus"; administrația și școlile să se afle în mâinile moldovenilor; naționalizarea școlii și bisericii; naționalizarea armatei și oprirea colonizării Basarabiei; limba română în școli, armată, administrație și biserică; aceleași drepturi pentru moldovenii de dincolo de Nistru și în problema agrară – exproprierea și împrăștierea țăranilor.

Cu elaborarea programului de acțiune a Partidului Național Moldovenesc începea în Basarabia perioada **romantismului revoluționar**, care a cuprins lunile martie, aprilie, mai, perioadă în care ideea de organizare revoluționară abia se contura. Svoboda, după 100 de ani de întuneric, era cuvântul la ordinea zilei în Basarabia.

¹³ Jipa Rotaru, *Armata română în sprijinul unirii Basarabiei cu patria mamă* în *Buletin științific al cadrelor didactice din academia militară*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1990, p. 23-25.

Din luna aprilie încep să se desfășoare în Basarabia primele adunări ale diferitelor organizații naționale, agrare, cooperatiste, culturale și bisericești, care reprezentau majoritatea populației și care se pronunță pentru viitorul provinciei. Astfel, la 7 aprilie, la Chișinău, are loc Adunarea Uniunii Cooperativelor. Moțiunea adoptată avea drept fundament autonomia administrativă, bisericească, culturală și economică. Pentru realizarea economiei se cerea: organizarea unui corp legislativ local - **Sfatul Țării**, Divanul Țării. Problema reformei agrare nu se punea aici. Se repetau apoi în linii generale prevederi din Programul Partidului Moldovenesc.

La 18 aprilie se constituie **Adunarea ofițerilor și soldaților din Odessa**, formată din 10000 de kstași de gunoi și organizată de către Cateli, Anton Crihan, N. Ciornei, toți din județul Bălți. Era prezidată de căpitanul de stat major E. Cateli, ajutat de Pantelimon Halippa, voluntarul Păscăluță și I. Pelivan. Adunarea a avut un mare răsunet în întreaga Basarabie, fiind compusă în majoritate din țărani îmbrăcați în maria militară. Aceasta cerea: *"Basarabia să nu mai fie ocârmuită ca o țară supusă, ci ca o țară slobodă"*, cu Sfatul Țării, compus din "deputații tuturor noroadelor ce locuiesc în Basarabia", limba română să fie introdusă în învățământ, biserică, administrație și justiție; pentru prima dată se aducea în discuție problema agrară; problema formării cohortelor moldovenești. O activitate deosebită o desfășura în această direcție Anton Crihan.

Generalul Scerbacev, comandantul frontului româno-rus de la Iași, prin telegrama nr. 156370 a aprobat formarea și trimiterea în Basarabia a 16 cete mobile de milițieni recrutați dintre soldații născuți în Basarabia, care au fost răniți nu mai puțin de două ori. Pentru conducerea lor (a cohortelor) a fost stabilit Anton Crihan un inspector al cetelor mobile în persoana lui Anton Crihan. Regulamentul lor a fost aprobat de locțiitorul comandantului statului major al circumscripției militare Odessa – generalul-locotenent Marx. Scopul cohortelor nou înființate era păstrarea siguranței personale a cetățenilor și lupta împotriva dezertărilor și jefuitorilor, prevenirea dezordinii agrare, lupta împotriva anarhiei și a contrarevoluției.

La 24 aprilie se constituie **Congresul clerului și al mirenilor**, iar la 9 mai, **Congresul cooperativelor**, prezidat de G. Buruiană, membru al Partidului Național Moldovenesc. La 20 mai s-a constituit **Congresul studențesc** la redacția ziarului "Cuvânt Moldovenesc", sub președinția lui Teofil Iancu.

Între 21-24 mai are loc primul Congres Țărănesc, convocat de fractia rusească, pentru a trimite delegați din partea Basarabiei la Congresul deputaților muncitorilor, soldaților și țăranilor. Majoritatea participanților erau minoritari bulgari, ruteni, ucraineni. Congresul a adoptat hotărârea de expropriere și împrumutarea a țăranilor după normele ce urmau a fi elaborate de Constituția rusă.

Sub influența acestui Congres, Partidul Național Moldovenesc și a revizuit programul în privința reformei agrare. Pământul urma să fie socializat, adică să

treacă în stăpânirea poporului, fiind repartizat de către obștile sătești, adică norme stabilite în Sfatul Țării.

Primul **Congres al învățătorilor** din Basarabia, condus de P. Gore, la care au participat 500 de învățători printre care poetul A. Mateevici și mitropolitul Gurie, a hotărât naționalizarea școlii începând cu 1 septembrie și pregătirea învățătorilor, precum și o largă autonomie teritorială și culturală a Basarabiei.

Odată ce mișcarea socială și națională se adâncește, participând activ militarii și intelectualii de primă generație, proveniți din rândul țărănimii, romantismul revoluționar este părăsit și începe să predomină o notă de realism, în legătură cu satisfacerea intereselor imediate și cu soarta pământului.

Dacă până acum totul se lăsa pe seama Constituantei ruse, se pune de acum problema constituirii unui Organ suprem al Basarabiei, care se preia aceste sarcini majore.

O primă măsură a fost constituirea la Chișinău a **Comitetului Central al Ostașilor Moldoveni** la 23 iunie 1917, cu sarcina de a convoca un Congres al militarilor moldoveni, cu sediul la Palatul Libertății, avându-l ca președinte pe G.Pântea, care să hotărască soarta Basarabiei. În condițiile dezordinii și anarhiei dezlănțuite în Basarabia și a pretențiilor Ucrainei de încorporare a provinciei românești din vara anului 1917, la 27 august, în Basarabia are loc al doilea Congres al țăranilor, la care a participat I. Inculeț, proaspăt venit de la Petrograd, în calitate de membru al Sovietului deputaților din Petrograd, ca ajutor de comisar. Acest eveniment, adresându-se majorității populației (țăranimea) și principala forță a societății basarabene, avea să marcheze intrarea Basarabiei într-o etapă mult mai profundă și anume aceea a **realismului revoluționar**.

În continuarea acțiunilor național-revoluționare, la 20 octombrie se va convoca **primul Congres ostășesc al moldovenilor**. Congresul s-a desfășurat în sala eparhială din Chișinău, fiind organizat de către E.Cateli, cu participarea unui important grup de reprezentanți ai mișcării soldățești, dar și a celorlalte forțe radical-revoluționare, din care făceau parte: Cijevski, Holban, Năstase, Pantelimon Halippa, P. Erhan, Gr. Cazacliu, Toma Jalbă din Transnistria ș.a.

Printre altele, Congresul a hotărât unica formă de organizare administrativă admisibilă în fostul imperiu rusesc - Republica Federativă Rusă, naționalizarea unităților moldovenești și mărirea numărului cohortelor de la 16 la 100, constituirea imediată a Sfatului Țării, pentru administrarea tuturor treburilor Basarabiei autonome, fiind format din 120 deputați din care 84 (70%) moldoveni și restul celelalte etnii; Sfatul Țării urma să funcționeze până la întrunirea Constituantei din Basarabia, aleasă, prin vot universal, egal, direct și secret; odată constituit Sfatul Țării, toate comitetele constituite în Basarabia căpătau un caracter strict profesional, fără a se mai amesteca în treburile politice; toate organele administrative urmau a se supune Sfatului Țării; în problema agrară - pământul constituie proprietatea poporului și se va distribui de către Constituantă celor ce-l

vor lucra; naționalizarea învățământului; respectarea drepturilor naționalităților. Au fost aleși primii 44 de deputați al Sfatului Țării, chiar de acest Congres. A fost constituită o Comisie specială care să se ocupe de organizarea Sfatului Țării, aceasta fiind compusă din V. Tonțu ca președinte, Anton Crihan, G. Pântea, I. Buzdugan, Țurcan, Sinicliu, Zberca, Iepure, Mârzea, Iudaș, Moraru și Ignatiuc, ca membri.

Între 26-28 noiembrie au loc alegeri pentru Constituanta¹⁴ rusă. În condițiile haosului din Basarabia, au participat la vot și mase de dezertori ruși de pe frontul româno-rus, care se aflau în drum spre provinciile lor din Imperiu, care au provocat grave tulburări agrare. La alegeri a obținut majoritatea Partidul Social Revoluționar Rus.

Constituanta rusă s-a întrunit la 5 ianuarie 1918 și a funcționat doar două zile, din cauza evenimentelor care au urmat. Disoluția Constituantei ruse a provocat o mare decepție pentru intelectualii și țăranii din Basarabia. Au dispărut intențiile de integrare a Basarabiei în Federație și s-a intensificat acțiunea de organizare în provincie autonomă. S-a întărit astfel curentul în favoarea organizării grabnice a Sfatului Țării. Au fost angrenate spre a-și desemna candidații, toate organizațiile politice și profesionale și chiar instituțiile Basarabiei, în proporția stabilită de Congresul ostășesc. S-a mărit cifra deputaților la 150; în afara celor 44 aleși de Congresul soldaților, au mai fost aleși 30 de către Sovietul țăranilor moldoveni, ceilalți 76 fiind: 10 din partea zestvelor, 11 din partea Chișinăului și orașelor ținutale; 3 – Sovietul muncitorilor, soldaților și țăranilor; 7 din partea partidelor (1 de la P.S.D., de la P.S.R., 1 de la P.S.P., și cum era și firesc, 4 de la P.N.M.); 5 – cooperativele; 2 – căile ferate; 2 – juriștii; 2 – P.T.T.; 1 – Congresul; 1 – societatea intelectuală; 1 – sindicatelor institutorilor moldoveni; 1 – clerul, 1 – liga femeilor; 28 – organizațiile naționalităților cu: ucraineni – 10, izraeliți – 10, israeliți – 10, bulgari – 2, germani – 2, găgăuzi – 1, polonezi – 1, armeni – 1 și greci – 1. Per ansamblu, au fost 105 moldoveni (70%) și 45 minoritari (30%).

La 21 noiembrie 1917 s-a deschis **prima ședință a Sfatului Țării**¹⁵ care a funcționat ca parlament al Basarabiei un an, între 27 noiembrie 1917 – 27 noiembrie 1918. Adunarea a fost binecuvântată în limba română de către episcopul rus al Akkermanului, Gavriil. Prin președinții lor, toate organizațiile politice, administrative și profesionale și-au exprimat acordul în legătură cu înființarea unei autorități centrale în provincie, pentru a pune capăt anarhiei în deplină creștere în Basarabia. Cei mai entuziaști au fost reprezentanții majorității moldovenești, care vedeau în Sfatul Țării întruchiparea visului lor secular de a se cârmui în chip autonom, pentru a contribui la, propășirea propriei lor culturi, deosebită de cea a rușilor.

¹⁴ Petre Cazacu, *op.cit.*, p. 292.

¹⁵ *Ibidem*, p. 293 și urm.

Sfatul Țării, reprezentând puterea legislativă în Basarabia se crea, pe fondul răsturnării monarhiei ruse și a vechiului drept constituțional rusesc, ca o expresie a revoluției naționale mai legal chiar decât sovietul deputaților din Petrograd, în care nu erau cuprinse toate naționalităților¹⁶.

La fel se procedase în toate provinciile locuite de alte naționalități decât cea rusă: Estonia, Letonia, Lituania, Bielorusia, Ucraina, în Caucaz, la georgieni, tătari și armeni.

Primul prezidiu ales al Sfatului Țării a fost alcătuit din președinte – Ion Inculeț, vicepreședinte – Pantelimon Halippa și secretar – Ion Buzdugan.

Ca primă măsură de organizare, Sfatul a hotărât, la 2 decembrie 1917, ca Basarabia să fie proclamată republică, stat autonom în cadrul federației rusești.

Abia la 7 decembrie Sfatul Țării și-a ales un guvern (**Directorat**) avându-l ca președinte pe P. Erhan. Toate legile rusești și toate instituțiile publice moștenite de la regimul țarist și din timpul revoluției rămâneau în vigoare dacă nu erau abrogate de Sfatul Țării și publicate în ziarul ”Sfatul Țării” (legile noi). Toate instituțiile existente se puneau sub ordinele directorilor și ale Sfatului Țării. Noua ordine se baza pe miliție și pe armată. Guvernul a fost recunoscut de regimul de la Petrograd, care a trimis un reprezentant permanent pe lângă Republica Moldova.

În decembrie 1917 și începutul lui ianuarie Sfatul Țării are a se confruntă cu două probleme majore și anume:

1. Valul anarhiei atinge cote insuportabile. În ținuturile Hotin, Cabul, Bălți, Soroca, Chișinău apar prădăciuni, devastări de moșii, omoruri, haos fără precedent, cărora cohortele și armata națională, aflate sub influența propagandei maximaliste nu le mai face față.

2. Lupta bolșevicilor contra mișcării național-revoluționare.

După încheierea armistițiului de către generalul Scerbacev (26 noiembrie 1917) bolșevicii, în scopul transformării României într-o republică sovietică, au trimis la Iași pe Roșal, fostul comandant al fortăreței Kromstadt, pentru a-l suprima pe generalul Scerbacev și a-l detrona pe regele Ferdinand. Comandantul garnizoanei Iași, cu ajutorul Diviziei 16 Infanterie, a dezarmat grupul complotiștilor și armata rusă din Iași și i-a expedit în vagoane, sub pază, dincolo de Nistru.

Concomitent, împotriva Sfatului Țării, care împiedica planul de alipire a Basarabiei la Rusia, la Odessa a fost organizat ”Rumcerodul” (sectorul Frontului Român al Mării Negre și al Odesei - prescurtat Frontotdel). De asemenea, socotindu-l burghez și naționalist, împotriva Sfatului Țării s-a ridicat și Comitetul muncitorilor și soldaților din Chișinău. Ambele, Rumcerodul și C.M.D. din Chișinău erau dominate de elemente pur rusești, cu un oarecare amestec de evrei și ucraineni. În aceste condiții, în Basarabia se produce confruntarea dintre cele două curente: național – revoluționar și bolșevic. Rumcerodul trece la acțiuni de

¹⁶ Jipa Rotaru, *Armata română....op.cit.*, p. 25.

organizare militară pentru cucerirea puterii. Se dezvoltă o puternică propagandă bolșevică, formându-se la 27 noiembrie un Comitet al țăranilor, alcătuit din 16 ruși, 4 ucraineni, 2 evrei, un bulgar și un român (Cătăraș). Romcerodul desființează cohortele și regimentele moldovenești și creează la Chișinău un "ștab" al armatelor ruse din raionul Basarabiei, în frunte cu Korovin¹⁷.

La Chișinău, în mijlocul lunii decembrie, alături de Consiliul directorilor, funcționau 6 comitete de nuanță bolșevică. În situația creată, Sfatul Țării, într-o ședință secretă, din 14 decembrie, a hotărât să ceară ajutor din afară și a însărcinat Consiliul directorilor să procedeze cum va crede de cuviință pentru asigurarea ordinii.

Ion Inculeț și P. Erhan duceau tratative secrete cu șeful Statului Major al Circumscripției Militare Odessa, cerându-i două divizii de cazaci. V. Cristi (directorul Afacerilor Interne) și I. Pelivan (directorul Afacerilor externe) au plecat la Iași și au cerut ajutorul generalului Scerbacev.

La 20 decembrie, organizațiile rusești au lansat zvonul despre ședința secretă, cu care prilej Sfatul Țării a vândut Basarabia României și astfel țărănimea nu va beneficia de reforma agrară.

În prima decadă a lunii ianuarie 1918, la Chișinău era o dublă autoritate: Sfatul Țării și Rumcerodul, care preluase conducerea, emițând la 1 ianuarie Ordinul nr. 1 și anunțând că Frontotdelul a luat asupra sa întreaga putere și toate unitățile militare și unitățile se vor conduce numai după ordinele lui. Ordinul era semnat de Perper, Demetiev și Kobak. Frontotdelul și-a stabilit controlul său asupra poștei, telegrafului și gării Chișinău. A început să oprească eșaloanele cu provizii și furaje care se îndreptau spre front (România) și să prăduiască produsele depozitate în magaziile Frontotdelului. Aceste transporturi au fost oprite între 1-5 ianuarie.

Între timp se pregătea alungarea Sfatului Țării. La 6 ianuarie, la Chișinău, se produce arestarea și dezarmarea detașamentelor de voluntari ardeleni care se îndreptau dinspre front (Ucraina) spre Iași. Acțiunea a fost comandată de Kobak, la ea participând și o unitate moldovenească. Au fost arestați toți românii din Comisia interaliată de aprovizionare a Armatei Române de pe front, iar banii comisiei (2 milioane) ruble au fost confiscați. S-au făcut câteva arestări și printre deputații Sfatului Țării. Unii s-au ascuns: V. Cristi, N. Codreanu, T. Ioncu ș.a., iar alții au fugit la Iași: Pelivan, Anton Crihan, G. Buruiană, I. Buzdugan, Gafencu și Tonțu, spre a aduce la cunoștința guvernului român asupra evenimentelor de la Chișinău. Frontotdelul i-a cerut la 6 ianuarie lui Ion Inculeț și P. Erhan să se prezinte la sediul său. Nefăcând parte din Blocul Moldovenilor, sub presiunea Sfatului Țării, ei acceptă să trimită o telegramă la Iași, prin care cer să fie retrasă

¹⁷ Vezi: *Declarația oficială a Sfatului Țării de Unire a Republicii Democratice Moldovenești (Basarabia) cu România*, în Ion Constantin, Ion Negrei, *Pantelimon Halippa în Apostol al Basarabiei. Studii, documente, materiale*, Chișinău, 2013, doc. nr. 27, p. 195.

Armata Română din Basarabia. Spre norocul lor, telegrama nu a avut efect, iar la 10/23 ianuarie 1918, unitățile române au trecut Prutul. Bolșevicii au părăsit Chișinăul la 11/24 ianuarie s-au retras dincolo de Nistru. S-au dat lupte la Bender (Tighina).

Intervenția militară românească a provocat disensiuni în Sfatul Țării. P. Erhan și G. Pântea, învinuiți de Blocul Moldovenesc pentru atitudine pro rusă, își dau demisia și se provoacă criza întregului Directorat. La 19 ianuarie se alege noul Directorat (al doilea în frunte cu Daniil Ciucurencu). Locul lui Pântea, la Război, a fost luat de colonelul Brăiescu, iar P. Erhan a fost ales la Instrucție. Noul cabinet (al doilea Directorat al Basarabiei), în frunte cu Ciucurencu, avea misiunea de a restabili ordinea în Basarabia și de a-și prezenta programul. Tot atunci, primul ministru a primit telegrama ministrului Franței la Iași, Sant-Aulaire, citită în ședința din 22 ianuarie, prin care se argumenta măsura acceptării de către aliați a misiunii trupelor românești în Basarabia.

În această ședință, P. Erhan a fost însărcinat să țină o cuvântare – pledoarie, în favoarea proclamării independenței, după modelul Ucrainei.

În noaptea de 23-24 ianuarie 1918 a fost proclamată *“Republica Democratică moldovenească slobodă (independentă), de sine stătătoare și neatârnată, având ea singură dreptul de a-și hotărî soarta în viitor”*.

Sfatul Țării, prin stăpânirea pusă de el – Sfatul Miniștrilor, este singurul în măsură să conducă treburile Basarabiei. Atât Blocul Moldovenesc, cât și minoritățile au votat pentru independență.

A urmat o perioadă în care generalul Alexandru Averescu, noul prim-ministru al României în locul lui I.C. Brătianu (27 ianuarie) încearcă să aplaneze conflictul cu Rumcerodul și să salveze numeroșii români arestați la Odessa, printre care generalul Coandă. În acest sens generalul Al. Averescu a avut o întâlnire cu Racovschi la Iași. Înțelegerea Racovski-Averescu devine caducă în condițiile semnării la 7 ianuarie 1918 a Păcii cu Puterile Centrale.

La 5 martie, în România se instalează noul guvern A. Marghiloman, cunoscut pentru poziția sa germanofilă, apoi se petrece și ultima încercare a guvernului ucrainean (social-revoluționar) de a pretinde ocuparea Basarabiei. În aceste condiții, primii care cer unirea cu România sunt țăranii, membrii zestvei județene Bălți (2 martie 1918). La 13 martie, o moțiune asemănătoare celei lansate la Balti fost semnată de membrii zestvei din județul Soroca, care mult mai radicali, nu cer, ci *”declară unirea Basarabiei cu România”*, semnată de 165 de persoane. Unirea cu România au cerut-o și marii *proprietari* din Basarabia, organizați în *”Uniunea Marilor Proprietari”* de către Pantelimon Sinadino, care atacă Sfatul Țării, condus de Inculeț și Erhan, învinuindu-l că dă legi și dispoziții în duhul decretelor lui Lenin și Troțki. În consecință, U.M.P. cerea *”înlăturarea Sfatului Țării ca o instituție arbitrară aleasă de o bandă de militari maximaliști, fără a lua în considerare păturile burgheze și intelectuale și nici măcar pe cea a țăranilor mai avuți, având în frunte persoane care s-au găsit anterior în*

organizațiile extremei socialiste din Petrograd". Supărarea lor pornea de la poziția Sfatului Țării în problema agrară – exproprierea moșiilor și împrumutarea țăranilor.

Memoriul marilor proprietari a fost prezentat regelui Ferdinand, la Iași, la 6 martie 1918, personal de către P. Sinadino. Așadar, Sfatul Țării, după ce fusese atacat de extrema stângă (bolșevicii) ca burghez și contrarevoluționar, era acum atacat de dreapta, ca maximalist și bolșevic.

La 27 martie 1918, a avut loc la Chișinău vestita ședință a Sfatului Țării care a votat Unirea Basarabiei cu România cu anumite condiții¹⁸. La ședință a participat în prima parte și A. Marghiloman – primul-ministru al României, care a dat citire declarației guvernului român, care sugerează ideea unirii provinciei românești de la est de Prut cu țara, cu recunoașterea păstrării integrității Basarabiei. Apoi a arătat că unirea Basarabiei trebuie să se facă cu păstrarea particularităților locale ale acestei țări. Sfatul Țării în componența sa actuală, va rămâne numai pentru rezolvarea chestiunii agrare, potrivit cu nevoile poporului. Ideea unirii a fost reluată în discuțiile care au avut loc la București la 22 martie, cu prilejul vizitei lui I. Inuleț, Pantelimon Halippa și D. Ciucurencu.

La Chișinău, la 26 martie, a avut loc o consfătuire la care au participat A. Marghiloman – ministru de Război, Hârjeu, Inuleț, directorii locali și C. Stere, doctorul P. Cazacu și V. Cădere, prilej cu care s-a hotărât întrunirea în ziua următoare a Sfatului Țării în ședință publică pentru a se pronunța în legătură cu soarta provinciei. În ședința din 27 martie, supunându-se la vot unirea Basarabiei cu Țara, au votat pentru Unire: 86 deputați, 3 împotriva, 36 s-au abținut iar 13 deputați au fost absenți.

Inuleț a adus la cunoștință rezultatul votului Sfatului Țării, după care l-a invitat în sală pe Marghiloman¹⁹, căruia i-a comunicat rezultatul votării și l-a întrebat dacă acceptă condițiile Unirii. Entuziasmul a cuprins întreaga Moldovă. A urmat promulgarea actului Unirii de către rege, prin Monitorul Oficial din 8/10 august 1918.

La 3 aprilie Sfatul Țării îl alege pe Constantin Stere ca președinte și un nou Consiliu General al Directorilor (al treilea Directorat). Totodată au fost aleși în guvernul de la București doi membri și anume: I. Inuleț și D. Ciucurencu. Consiliul Director și-a elaborat un program de activitate pentru pacificarea Basarabiei, dar nu a putut fi aplicat, deoarece la sfârșitul lunii iunie. A. Marghiloman a decretat stare de asediu în Basarabia și l-a numit pe generalul Arthur Văitoianu, comisar general pentru întreaga Basarabie. Văitoianu avea sarcina achizițiilor pentru armată dar și îndrumarea poliției și a cenzurii.

¹⁸ General M.C. Schina, *Pe marginea Unirii. Basarabia ianuarie 1918 – iunie 1919, în Basarabia – pământ românesc, Antologie*, vol. I, Editura Serebria, Chișinău 2017, p. 747-750. Vezi și Mihai Trașcă, *op.cit.*, p. 27.

¹⁹ Dr. Mihai Trașcă, *op.cit.*, p. 28.

Sfatul Țării a dizolvat armata moldovenească care nu mai era necesară și a trecut la alegerea comisiei agrare și a comisiei constituționale.

Starea de asediu introdusă de guvernul Marghiloman se afla în flagrantă contradicție cu condițiile Unirii. Un grup în frunte cu Cijevski, N. Alexandri, Păscăluță, Cristi ș.a., au protestat cerând: ridicarea stării de asediu; asigurarea libertăților cetățenilor; restrângerea drepturilor jandarmilor; repunerea în posturi a funcționarilor îndepărtați; funcționarea normală a instanțelor judecătorești.

Prin aceste proteste, grupul a dat apă la moară adversarilor Unirii, care sub lozinca *"anexare, silnicie, trădare"* au complotat împotriva Unirii. Oricum, și sub influența prezenței Armatei Române, începând cu luna februarie 1918, jafurile și fărâdelegile încetează, ordinea revenind la normal în Basarabia. Aceasta a permis ridicarea stării de asediu.

Printr-un manifest adresat populației la 22 aprilie 1918, Consiliul Directorilor anunță că *"toate slobozeniile dobândite prin revoluție, au rămas neatinse, că s-a păstrat parlamentul – Sfatul Țării și guvernul – Consiliul Directorilor. Sfatul Țării rămâne în funcțiune până la rezolvarea problemei pământului și a altor trebi cum erau interesele locuitorilor"*.²⁰

Sesiunea extraordinară a Sfatului Țării a fost închisă până la terminarea lucrărilor Comisiilor agrară și constituțională. Ambele Comisii și-au început lucrările în aprilie 1918. Astfel, președintele Comisiei Agrare și sufletul acesteia este Anton Crihan, care devine *părintele reformei agrare*. Comisia Constituțională va avea ca președinte pe V. Bâtcă.

Atunci când Comisia agrară și-a încheiat lucrările, a fost convocată Ședința extraordinară a Sfatului Țării, la 27 noiembrie/10 decembrie 1918. După votarea proiectului legii reformei agrare, opera lui Anton Crihan, fără a mai lua în discuție și chestiunea constituțională (raportul Comisiei Constituționale), întrucât adunarea era animată de intenția de a renunța la condițiile Unirii, Sfatul Țării a supus la vot următoarea moțiune: *"În urma Unirii cu România-mamă a Bucovinei, Ardealului, Banatului și a ținuturilor ungurești locuite de români în hotarele Dunării și Tisei, Sfatul Țării declară că Basarabia renunță la condițiunile de unire stipulate în actul de la 27 martie, fiind încredințată că în România tuturor românilor le este asigurat pe viitor regimul curat democratic"*.

Rezolvând problema agrară și renunțând la elaborarea unei noi Constituții, care în condițiile nou create nu se mai justifică, Sfatul Țării a declarat Unirea necondiționată a Basarabiei cu "România-Mamă". Hotărârea a fost semnată de Pantelimon Halippa, ca președinte, V. Bâtcă și G. Buruiană ca vicepreședinți, iar A. Scobiola, ca secretar. În urma acestui vot, Sfatul Țării se dizolvă, iar Consiliul Directorilor aleși demisionează.²¹

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Jipa Rotaru și Luiza Lazăr Rotaru, *Sfatul Țării- Primul Parlament al Basarabiei și Unirea cu Țara*, în Document.Buletinul Arhivelor Militare Române XV – nr.2 (56)/2012,p.26-31.

În toamna aceluiași an, 1918, la 28 noiembrie, Bucovina s-a unit cu țara fără condiții, iar la 1 Decembrie, la Alba Iulia, prin unirea Transilvaniei, se încheia în urmă cu 100 de ani, procesul de unire a tuturor românilor și făurire a ROMÂNIEI MARI. Un an mai târziu, Parlamentul României, în cadrul unei ședințe solemne din 29 decembrie 1919, a ratificat actele de unire a Basarabiei, Transilvaniei, Crișanei, Maramureșului, Banatului și a Bucovinei, așa încât, conferinței Păcii de la Paris din 1919-1920, nu-i rămânea decât să consfințească de drept, ceea ce poporul roman înfăptuise, într-un profund spirit democratic prin exprimarea unanimă în Adunările Naționale plebiscitare de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, făurirea României Mari și înscrierea pe harta Europei a statului roman întregit în granițele sale firești.